

ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ Ν. ΧΑΡΔΑ

Οικονομολόγος-Ερευνήτρια-Μελετήτρια

Πανεπιστήμιο Πατρών

Η Ισραηλο-ιρανική σύρραξη εν μέσω ασταθών ισορροπιών και η περιφερειακή πρόκληση ΗΠΑ, ΕΕ και Τουρκίας

Εν μέσω των εντάσεων μεταξύ Ισραήλ και Ιράν, η αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων, ιδίως μέσω μιας ανανεωμένης πυρηνικής συμφωνίας, προσφέρει τον ασφαλέστερο δρόμο για την αποτροπή ενός ευρύτερου περιφερειακού πολέμου και τη διατήρηση του ρόλου της Ευρώπης ως αξιόπιστου παράγοντα στη διπλωματία της Μέσης Ανατολής.

Καθώς οι εντάσεις μεταξύ Ισραήλ και Ιράν συνεχίζουν να εξελίσσονται, το στρατηγικό και διπλωματικό τοπίο γύρω από τη σύγκρουση παραμένει ρευστό. Η περιοχή φαίνεται να βρίσκεται στο χείλος μιας ευρύτερης αντιπαράθεσης, με επιπτώσεις όχι μόνο για τη Μέση Ανατολή αλλά και για την Ευρώπη, η οποία βρίσκεται να παρακολουθεί τις εξελίξεις ανήσυχη από το περιθώριο, αλλά και ολοένα πιο εκτεθειμένη από τις πολιτικές της επιλογές και τις διπλωματικές ανισορροπίες και αποτυχίες της.

Η τρέχουσα κατάσταση δεν προέκυψε από το πουθενά. Είναι το αποτέλεσμα της συσσώρευσης και επιδείνωσης των περιφερειακών κρίσεων, των αποτυχημένων διπλωματικών διαδικασιών και της μειωμένης αξιοπιστίας των στρατηγικών αποτροπής ή περιορισμού των κινδύνων. Αυτό που ξεκίνησε ως απάντηση στις επιθέσεις της Χαμάς σύντομα κλιμακώθηκε σε μια συνεχιζόμενη και δυσανάλογη ισραηλινή στρατιωτική εκστρατεία, με τις γνωστές καταστροφικές ανθρωπιστικές συνέπειες.

Η άμεση εμπλοκή του Ιράν στην αντιπαράθεση ήρθε σταδιακά. Μετά από μήνες ρητορικής καταδίκης και εμπλοκής δι' αντιπροσώπων, το Ιράν έγινε στόχος μιας σειράς ισραηλινών επιθέσεων εναντίον στρατιωτικών και πυρηνικών υποδομών. Σε απάντηση, οι ιρανικές δυνάμεις άρχισαν να εξαπολύουν επιθέσεις αντιποίνων, φέρνοντας τα δύο κράτη σε μια νέα και εξαιρετικά ασταθή φάση στρατιωτικής αντιπαράθεσης. Οι ενέργειες του Ισραήλ να πλήξει ανώτερο ιρανικό προσωπικό και κρίσιμες υποδομές σηματοδότησε μια μετατόπιση της προσέγγισής του από την αποτροπή στην πρόληψη. Ορισμένοι διπλωματικοί κύκλοι έχουν ερμηνεύσει αυτήν την κίνηση ως μέσο για να στραφεί η προσοχή της κοινής γνώμης μακριά από τη Γάζα, την στιγμή που ο διεθνής έλεγχος της ισραηλινής συμπεριφοράς έχει ενταθεί. Η αλληλουχία των γεγονότων έχει οδηγήσει πολλούς παρατηρητές στο συμπέρασμα ότι η περιφερειακή δυναμική γίνεται ολοένα και πιο αλληλένδετη, με τις τοπικές κρίσεις να τροφοδοτούν ευρύτερες συγκρούσεις.

Ο ρόλος της Ουάσινγκτον στη σύγκρουση έχει εξελιχθεί σημαντικά. Οι ΗΠΑ, αρχικά επιφυλακτικές, έχουν προχωρήσει σε μια πιο δυναμική στρατιωτική και πολιτική στήριξη του Ισραήλ. Ενώ οι ΗΠΑ συνεχίζουν να δίνουν έμφαση στην αποτροπή των συρράξεων και στην περιφερειακή σταθερότητα, η στάση τους έχει μετατοπιστεί προς την αποτροπή μέσω της βίας παρά της διπλωματίας. Αυτή η εξέλιξη θα έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες. Οι ΗΠΑ έχουν εμπλακεί πλέον σε μια σύγκρουση που δείχνει πολύ λίγα σημάδια επίλυσης, αν και εξακολουθούν να υπάρχουν πιθανότητες αποκλιμάκωσης. Ενώ η στρατιωτική πίεση μπορεί να υποβαθμίσει τις ιρανικές δυνατότητες βραχυπρόθεσμα, είναι απίθανο να διαλύσει τις πυρηνικές φιλοδοξίες της χώρας ή να επιφέρει ριζική εσωτερική πολιτική αλλαγή. Αντίθετα, ο κίνδυνος είναι ότι μια τέτοια πίεση μπορεί να ενδυναμώσει και να εδραιώσει ακόμα περισσότερο τα εθνικιστικά και σκληροπυρηνικά στοιχεία εντός του Ιράν, αποδυναμώνοντας τις προοπτικές για οποιαδήποτε διπλωματική επιστροφή στις πυρηνικές διαπραγματεύσεις για ένα βιώσιμο και ειρηνικό ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα.

Στην καρδιά αυτής της κρίσης βρίσκεται η κατάρρευση του Κοινού Ολοκληρωμένου Σχεδίου Δράσης (JCPOA), που κάποτε θεωρούνταν το πιο αποτελεσματικό εργαλείο για τον έλεγχο του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν. Παρά τον θεμελιώδη ρόλο της ΕΕ ως διαμεσολαβητή και θεματοφύλακα της συμφωνίας JCPOA, από το 2015 έως σήμερα η ευρωπαϊκή επιρροή στις συνομιλίες με το Ιράν έχει εξασθενήσει σημαντικά. Η απόσυρση των ΗΠΑ από τη συμφωνία το 2018 υπό τον πρόεδρο Τράμπ, παρά τη συμμόρφωση του Ιράν, υπονόμωσε την

αξιοπιστία της συμφωνίας. Στα χρόνια που ακολούθησαν, οι προσπάθειες της Ευρώπης να διασώσει τη συμφωνία αποδείχθηκαν τουλάχιστον ανεπαρκείς. Εξ' άλλου, πριν από τη δεύτερη διακυβέρνηση Τράμπ, για παράδειγμα, η ΕΕ είχε ήδη παραγκωνιστεί από τον διάλογο που δημιουργήθηκε μεταξύ του Ιράν και της λεγόμενης ομάδας Ε3, που αποτελείται από τη Γαλλία, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να επισημανθεί ότι αυτή η ίδια μορφή είχε μικρή σημασία ούτως ή άλλως, δεδομένου ότι οι Ε3 αποκλείστηκαν από τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των ΗΠΑ και του Ιράν μετά την επιστροφή του Τράμπ στον Λευκό Οίκο για τη δεύτερη θητεία του. Οι τρεις χώρες συνέχισαν να προσφέρουν ρητορική υποστήριξη, αλλά τελικά απέτυχαν να παράσχουν τις οικονομικές εγγυήσεις που ήταν απαραίτητες για το Ιράν ώστε να παραμείνει πιστό στις δεσμεύσεις του. Η ΕΕ αποδείχτηκε ότι δεν διέθετε ούτε τους μηχανισμούς, αλλά ούτε την πολιτική βούληση για να αντιμετωπίσει τις κυρώσεις των ΗΠΑ, με αποτέλεσμα η συμφωνία να καταστεί διπλωματικά και επιχειρησιακά παρωχημένη.

Αυτό που ακολούθησε ήταν μια περίοδος χαμένων ευκαιριών. Οι προσπάθειες αναβίωσης του JCPOA απέτυχαν εν μέσω μεταβαλλόμενων πολιτικών υπολογισμών, αυξανόμενης περιφερειακής ανασφάλειας και απουσίας αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Χωρίς μια αξιόπιστη διπλωματική εναλλακτική λύση, ο χώρος για διαπραγματεύσεις έχει στενέψει δραματικά και η τρέχουσα σύγκρουση εκτυλίσσεται τώρα σε ένα κενό όπου κάποτε βρισκόταν ο διάλογος.

Για την Ευρώπη, ο πόλεμος φαίνεται ότι αποτελεί μια σύνθετη πρόκληση. Μολονότι η ΕΕ έχει επανειλημμένα ζητήσει αυτοσυγκράτηση από τα εμπλεκόμενα μέρη για την αποτροπή της περιφερειακής κλιμάκωσης, εντούτοις η ικανότητά της να επηρεάσει την πορεία των γεγονότων αποδείχτηκε ότι είναι περιορισμένη. Σε αντίθεση με την ισχυρή και συντονισμένη αντίδρασή της στη ρωσική επιχείρηση στην Ουκρανία, η ευρωπαϊκή αντίδραση στις στρατιωτικές επιχειρήσεις του Ισραήλ στη Γάζα και στην ευρύτερη περιφερειακή κλιμάκωση που αφορά στο Ιράν ήταν σαφώς πολύ πιο κατακερματισμένη και ασθενική. Κραυγαλέα είναι η απουσία πολιτικών κινήσεων για την αναστολή της Συμφωνίας Σύνδεσης ΕΕ-Ισραήλ, παρά τα στοιχεία, κυρίως από τα ίδια τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, που υποδηλώνουν παραβιάσεις της ρήτηρας για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ταυτόχρονα, οι επιθέσεις του Ισραήλ σε ιρανικούς στόχους έχουν αντιμετωπιστεί με άμεση ή έμμεση έγκριση από αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες τις θεωρούν μέρος μιας νόμιμης αμυντικής στρατηγικής. Αυτή η ανισότητα στην ερμηνεία των γεγονότων εγείρει σοβαρά ερωτήματα σχετικά με την πολιτική συνοχή της Ευρώπης. Τα νομικά και ηθικά πλαίσια που επικαλέστηκαν έντονα στην περίπτωση της Ουκρανίας ήταν πολύ λιγότερο εμφανή στην περίπτωση της Γάζας ή στην ευρύτερη περιφερειακή κλιμάκωση. Η αντίληψη των άνισων προτύπων είναι πραγματική και κινδυνεύει να υπονομεύσει τη θέση της ΕΕ ως αξιόπιστου υποστηρικτή του διεθνούς δικαίου. Στο αναδιαμορφωμένο τοπίο των ισορροπιών στη Μέση Ανατολή μετά τα γεγονότα της 7ης Οκτωβρίου 2023, η Τουρκία υιοθέτησε μια ισορροπημένη και εμφανώς ρεαλιστική στάση που αντανακλά τα πολύπλοκα εθνικά συμφέροντά της, τις εσωτερικές προτεραιότητες σε θέματα ασφάλειας και μια γεωπολιτική φιλοδοξία που αποτυπώνεται στη φράση “αιώνας της Τουρκίας” και η οποία για τον Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν συνοψίζει τη μακροπρόθεσμη εξωτερική πολιτική του και που εκφράζεται μέσω μιας εξωτερικής πολιτικής που ταλαντεύεται μεταξύ σύγκρουσης και συγκράτησης. Η κλιμάκωση της σύγκρουσης μεταξύ Ισραήλ και Ιράν, η οποία κορυφώθηκε στη φάση των συγκρούσεων στα μέσα Ιουνίου 2025 και παραμένει ανεπίλυτη σε πολιτικό-διπλωματικό επίπεδο, ανέδειξε έντονα τις στρατηγικές εντάσεις μεταξύ Άγκυρας και Τελ Αβίβ που κάποτε ήταν στρατηγικοί εταίροι και σήμερα είναι περιφερειακοί αντίπαλοι. Σε αυτό το πλαίσιο, η Τουρκία ακολουθεί μια τακτική “υπό όρους ουδετερότητας”, με στόχο να αποφύγει την κατάρρευση της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν, να περιορίσει τον κίνδυνο μιας ισραηλινο-κουρδικής συμμαχίας και ταυτόχρονα να ενισχύσει τη θέση της ως προνομιακού συνομιλητή στη Συρία και στον επαναπροσδιορισμό της περιφερειακής τάξης.

Η Άγκυρα, αν και ιστορικά αντίθετη στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, έχει αποφύγει να υποστηρίξει οποιοδήποτε σχέδιο που θα μπορούσε να οδηγήσει στην κατάρρευση του ιρανικού καθεστώτος, φοβούμενη τις αρνητικές επιπτώσεις σε πολλαπλά επίπεδα, όπως αστάθεια στα ανατολικά της σύνορα, νέες μεταναστευτικές ροές και αναζωπύρωση του κουρδικού αλτρωτισμού. Η τουρκική στάση, που αναδείχθηκε ιδιαίτερα κατά τις

αμερικανικές επιδρομές κατά των ιρανικών πυρηνικών εγκαταστάσεων στο Νατάνζ, το Ισφαχάν και το Φορντό, χαρακτηρίστηκε από εξαιρετικά χαμηλούς και μετρημένους τόνους. Το τουρκικό υπουργείο εξωτερικών απέφυγε οποιαδήποτε ρητή καταδίκη των επιθέσεων, τονίζοντας παράλληλα την τουρκική ετοιμότητα να συμβάλει στην αποκλιμάκωση. Πρόκειται για την υιοθέτηση μιας γραμμής αρκετά προσεκτικής, η οποία οφείλεται εν μέρει στην προσωπική σύγκλιση μεταξύ του προέδρου Ερντογάν και του Αμερικανού ομολόγου του Ντόναλντ Τράμπ, αλλά και στην επιδίωξη της Άγκυρας να διατηρήσει ένα αυτόνομο περιθώριο ελιγμών σε ευαίσθητα ζητήματα.

Οι σχέσεις μεταξύ Ιράν και Τουρκίας έχουν μια μακρά ιστορία που χαρακτηρίζεται από ιμπεριαλιστικές αντιπαλότητες και συγκρούσεις. Από τον 17^ο αιώνα, μετά από αιώνες συγκρούσεων μεταξύ της Οθωμανικής και της Περσικής Αυτοκρατορίας, οι δύο χώρες απέφυγαν τις άμεσες συγκρούσεις, καθιερώνοντας μια σιωπηρή αμοιβαία αναγνώριση των σφαιρών επιρροής τους. Ωστόσο, η πιθανότητα το Ιράν να αποκτήσει πυρηνικά όπλα αντιπροσωπεύει, για την Άγκυρα, μια ιστορική ρήξη στην εύθραυστη περιφερειακή ισορροπία δυνάμεων, η οποία έχει ήδη παραβιαστεί από το *de facto* πυρηνικό καθεστώς του Ισραήλ. Με ένα πυρηνικό Ιράν, η “συμμετρική αποτροπή” θα υπονομευόταν, προκαλώντας μια αύξηση της στρατηγικής ανασφάλειας για την Τουρκία, η οποία σε εκείνο το σημείο δεν θα ήταν σε θέση, αλλά και άλλοι περιφερειακοί παράγοντες όπως η Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Αίγυπτος, να εξαιρεθεί από την επιδίωξη πραγματοποίησης ενός παρόμοιου προγράμματος εμπλουτισμού ουρανίου για στρατιωτικούς σκοπούς, οδηγώντας κατ’ αυτόν τον τρόπο ολόκληρη την περιοχή στην ανεξέλεγκτη διάδοση των πυρηνικών όπλων. Ο φόβος μιας “οριστικής ασυμμετρίας” αποτελεί επομένως την θεμελιώδη κινητήρια δύναμη του τουρκικού διπλωματικού ακτιβισμού στο ιρανικό ζήτημα.

Στο γενικό σύνολο, ενώ υποστηρίζει επίσημα την ανάγκη αποφυγής ενός πυρηνικού Ιράν, η Τουρκία έχει υιοθετήσει στο παρελθόν προσεγγίσεις μη ευθυγραμμισμένες με εκείνες των δυτικών συμμάχων, όπως η έμμεση παραβίαση του καθεστώτος κυρώσεων μέσω τραπεζικών συναλλαγών με την Τεχεράνη. Σε κάθε περίπτωση, η Άγκυρα έχει αντιταχθεί σθεναρά, τουλάχιστον σε ρητορικό επίπεδο, στην πιθανότητα μιας μεγάλης κλίμακας στρατιωτικής επίθεσης κατά του Ιράν από το Ισραήλ, θεωρώντας ότι μια τέτοια ενέργεια θα οδηγούσε με μαθηματική ακρίβεια σε μια ανεξέλεγκτη αποσταθεροποίηση της περιοχής, ιδιαίτερα στην περίπτωση που δημιουργηθούν κενά εξουσίας στη Ισλαμική Δημοκρατία.

Ταυτόχρονα, η αντιπαλότητα της Τουρκίας με το Ισραήλ γίνεται ολοένα και πιο δομική, τροφοδοτούμενη από τον ανταγωνισμό για επιρροή στη Συρία, τις διαφορές τους στο παλαιστινιακό και κουρδικό ζήτημα, καθώς και την σταδιακή στρατηγική προσέγγιση μεταξύ Ισραήλ, Ελλάδας και Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο πρόσφατος πόλεμος μεταξύ Ισραήλ και Ιράν τροφοδότησε περαιτέρω το τουρκικό αφήγημα που παρουσιάζει το Ισραήλ ως αποσταθεροποιητική δύναμη, επιρρεπή σε στρατιωτικές ενέργειες πέρα από τα σύνορά του και συντελεί στην οικοδόμηση αντιτουρκικών τακτικών συμμαχιών, συμπεριλαμβανομένης της έμμεσης υποστήριξης προς τους Κούρδους της Συρίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Τουρκία παρακολουθεί με αυξανόμενη ανησυχία την πιθανότητα οι περιφερειακές εντάσεις να κλιμακωθούν σε έναν ευρύτερο πόλεμο δι’ αντιπροσώπων, ικανό να αποσταθεροποιήσει ακόμα περισσότερο την περιοχή. Ένα ασταθές Ιράν ή ένα Ιράν με κενό εξουσίας θα μπορούσε όχι μόνο να δημιουργήσει ανεξέλεγκτες μεταναστευτικές ροές προς την Τουρκία, αλλά και να διευκολύνει την εμφάνιση νέων ένοπλων μη κρατικών οντοτήτων στα ανατολικά σύνορά της. Δεν είναι τυχαίο ότι η Άγκυρα φαίνεται διατεθειμένη να υποστηρίξει διπλωματικά μέτρα και μέτρα οικονομικών κυρώσεων που συντονίζονται από τις Ηνωμένες Πολιτείες, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά δεν οδηγούν σε μεγάλης κλίμακας στρατιωτική επέμβαση. Ο δεδηλωμένος στόχος της Άγκυρας παραμένει να εμποδίσει το Ιράν να αποκτήσει πυρηνικά όπλα, χωρίς να προκαλέσει την κατάρρευση του κράτους. Αυτός ο προσανατολισμός της Άγκυρας αντικατοπτρίζει τόσο ένα ρεαλιστικό σχέδιο για τη σταθερότητα στη Μέση Ανατολή όσο και μια στρατηγική περιορισμού των εσωτερικών κινδύνων.

Η σημερινή στάση της Τουρκίας μπορεί να συνοψιστεί ως τακτική ουδετερότητα, διαρθρωμένη σε δύο παράλληλους άξονες: αφενός, περιορισμός της ισραηλινής πίεσης για την αποφυγή άμεσης σύγκρουσης και αφετέρου, διατήρηση και ενίσχυση του διαλόγου με

την Τεχεράνη, αποτρέποντας παράλληλα το Ιράν από το να αποκτήσει καθεστώς πυρηνικής δύναμης. Σε αυτό το πλαίσιο, η τακτική συμμαχία με την Ουάσιγκτον, που βασίζεται περισσότερο στις προσωπικές σχέσεις Ερντογάν-Τράμπ παρά στη διαρθρωτική σύγκλιση ΗΠΑ-Τουρκίας, επιτρέπει στην Άγκυρα να αποκτήσει αξιολογικά περιθώρια ευελιξίας, αλλά περιορίζει επίσης την αυτονομία της σε περίπτωση μελλοντικής κλιμάκωσης. Η Άγκυρα επιδιώκει έναν διπλό στόχο: να καθιερωθεί ως σταθεροποιητικός παράγοντας στα μάτια των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ταυτόχρονα ως ηγέτης μιας αδέσμευτης περιφερειακής κυριαρχίας που επιδιώκει να εξασφαλίσει τα δικά της συμφέροντα τόσο στην Ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή, όσο και σε εξωπεριφερειακό επίπεδο (Αφρική, Καύκασος, Κεντρική Ασία).

Ενώ από τη μία η Τουρκία επιδιώκει να περιορίσει τους κινδύνους μιας ανεξέλεγκτης περιφερειακής σύγκρουσης στην περιοχή, από την άλλη χρησιμοποιεί την κρίση για εσωτερική κατανάλωση και για να ενισχύσει την εσωτερική συναίνεση με την αναβίωση ενός εθνικισμού που βασίζεται στην ασφάλεια του τουρκικού έθνους, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η “τακτική ειρήνη” με τους Κούρδους. Η τουρκική πολιτική στην προκειμένη περίπτωση βασίζεται στη λογική εξισορρόπησης μεταξύ δύο περιφερειακών δυνάμεων, Ισραήλ και Ιράν, οι οποίες προβάλλουν και οι δύο ως απειλή κατά της Τουρκίας, αλλά και ως αναπόφευκτοι συνομιλητές.

Οποιαδήποτε διακοπή στις ενεργειακές ροές μέσω των Στενών του Ορμούζ ή η εμφάνιση νέων θεάτρων σύγκρουσης στη Συρία ή στον Λίβανο, θα είχε σοβαρές και μακροχρόνιες συνέπειες. Η Ευρώπη, παρά την περιθωριοποιημένη θέση της, διατηρεί διπλωματικά, οικονομικά και πολιτικά εργαλεία για να επαναπροσδιορίσει την πορεία της. Η αποκατάσταση του διαλόγου με το Ιράν, η οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης με γνώμονα την τήρηση των συμφωνιών και την εφαρμογή των κανόνων μη διάδοσης των πυρηνικών, καθώς και η συνεπής εφαρμογή των υφιστάμενων νομικών πλαισίων, ανεξάρτητα από το εμπλεκόμενο μέρος, ακόμα και σήμερα παραμένουν εφικτοί στόχοι. Αυτά τα βήματα δεν θα επιλύσουν το πρόβλημα από τη μια μέρα στην άλλη, αλλά θα βοηθήσουν στον περιορισμό των χειρότερων συνεπειών της ισραηλο-ιρανικής σύγκρουσης. Εξ’ άλλου, η ενεργοποίηση υφιστάμενων και νέων διπλωματικών διαύλων, οι περιφερειακοί μεσολαβητές αλλά και οι μεταβαλλόμενες εσωτερικές πιέσεις, ήταν οι καθοριστικοί παράγοντες που οδήγησαν σε μια πρώτη αποκλιμάκωση της σύρραξης. Το κατά πόσον αυτοί οι παράγοντες μπορούν να κερδίσουν έδαφος παραμένει αβέβαιο, αλλά δεν πρέπει να υποτιμηθούν και βέβαια δεν θα πρέπει να αγνοηθούν για κανένα λόγο. Πολλοί αναλυτές αλλά και διπλωματικοί κύκλοι επισημαίνουν ότι η Τουρκία, αξιοποιώντας τους περιφερειακούς δεσμούς της και την ρεαλιστική της προσέγγιση, βρίσκεται ήδη σε πλεονεκτική θέση για να υποστηρίξει αυτόν τον στόχο. Συντονίζοντας τις προσπάθειες τόσο με τους δυτικούς συμμάχους όσο και με τις περιφερειακές δυνάμεις, η Άγκυρα επιδιώκει να συμβάλει στη σύσταση διαύλων επικοινωνίας που θα ελαχιστοποιήσουν τις παρενέργειες από την έλλειψη εμπιστοσύνης και κατανόησης και θα μειώσουν τα επίπεδα κινδύνου εξ αιτίας της αντιπαράθεσης.

Όσο για την Ευρώπη, οι καιροί απαιτούν κάτι περισσότερο από συμβολικές χειρονομίες ή βαρύνουσες δηλώσεις. Απαιτείται μετρημένη διπλωματία, στρατηγική αυτοσυγκράτηση και μια νηφάλια αξιολόγηση των κινδύνων που ελλοχεύουν από μια παρατεταμένη περιφερειακή πολιτική και στρατιωτική κρίση. Ακόμη και μια ατελής στρατηγική για τον περιορισμό της κρίσης είναι προτιμότερη από την αβεβαιότητα και τον κίνδυνο μιας ευρύτερης περιφερειακής κλιμάκωσης. Για την Ευρώπη, αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να δεσμευτεί να ενεργεί με συνέπεια και αξιοπιστία, στηριζόμενη σε μια ρεαλιστική κατανόηση του ρόλου της αλλά και σε μια δέσμευση μεγάλου ορίζοντα για περιφερειακή σταθερότητα, ανεξάρτητα από το πώς εξελίσσονται τα γεγονότα.